

neinteligentní živly jsou v převaze; lidé prohlédaví dávno vědí, jakého vlastně rázu a dosahu jest duševní práce parlamentárníků. Proč by se nemělo státi stejně velikým cílem ctižádosti a vlastenectví spolupůsobiti ve výkonech veřejné správy jakožto výkonu osobně převzaté veřejné povinnosti, který výkon z pravidla už proto vylučuje podobné nízké způsoby sollicitování o přízeň davů, které náleží k obvyklým prostředkům lovu mandátového, protože všecku strojenou parádu řečí z oken a t. d. nepřipouští. A možná dost, že teprve tím, když se zase celé pokolení utuží u výkonu samosprávných funkcí ovládaných ideou veřejné povinnosti, že bude také k úkolům parlamentárním i po stránce ethické jinak připraveno nežli jest nynější.

Zakřiknuté jubileum.

(Měsíčník »Alétheia« roč. VII. 1904, č. 11.)

Jsou na světě lidé pořádní, kteří chovají v patrnosti priora a mají při tom srdce na pravém místě. Vzpomněli si, že obecní zákon pro království České má datum 16. dubna 1864 a z 20. července téhož roku že pochází zemský zákon o zastupitelstvech okresních. Poněvadž se tedy letos od těch událostí památných vrší čtyřicátý rok, oni pak v trudných běžích času by národu rádi popřáli nějaké potěchy, zdála se jim vhodnou býti příležitost k nějaké jubilejní oslavě. Nepochodili. Zlí lidé je zakřikli radíce, aby počkali ještě deset let, poněvadž je padesátka pěknější číslovka jubilejní než čtyřicítka.

Pokud jako člověk politicky nezodpovědný smím si dovoliti bez vyššího povolení projevit veřejně nějaké mínění, radil bych: Nečekejte — ale jubileum neslavte.

Což se může, nepočkáme-li, dělat něco jiného než slavit jubileum? Snad přece: Zpytovat svědomí! A zněli to slovo příliš ostře, volme jiné: udělat jednou solidní, řádnou bilanci; zjistit a sestavit povahu i velikost všech aktiv naší obecní, okresní, i třeba též zemské samosprávy, zjistit povahu i velikost všech jejích pasiv, i vyvodit saldo, pravé a poctivé saldo. Rozumí se, že nemyslím na aktiva a pasiva majetková, na žádnou práci účetnickou v obchodním smyslu, nýbrž na aktiva a pasiva ideální, vyplývající z vážného, nepodjatého shodnocení výsledků s hlediště politiky správní.

I kdyby šel dnes po národě obecně jeden hlas naprosté chvály o výsledcích naší samosprávy, nebyl by přece neplodným štipec skepse; ne-

boť je vždy prospěšno i mínění nejpopulárnější vzíti pod lupu kritiky. Avšak takového příznivého předpokladu v našem případě ani není. Po-
miňte kritiky, která jaksí už z řemesla na všem vyhledává jen stránky slabé a špatné. Ona jest nyní u nás v jistých kruzích módou. Ale také mimo kruhy této politické moderny jest dost střízlivých posuzovatelů, kteří se netají přesvědčením, že výsledky naší samosprávy zůstávají da-
leko za původním ideálem. Ovšem idea samosprávy má u nás všude nadšené vyznavače, kterým velikou převahou pojem samosprávy jest to-
tožný s autonomií obecní a okresní i správní autonomií zemskou, buď že jiného pojmu ani neznají, anebo že cizozemské pojmy samosprávy, od našeho vesměs více neb méně odchylné, nepokládají pro nás za vhodné vzory. Alespoň neměl valného účinku právě na politické kruhy a publi-
cistiku pokus před několika léty od spolku »Český klub« v Praze zvlášt-
ním kursem o samosprávě k tomu cíli podniknutý, aby dán byl podnět k řádnému prozkoumání ideového základu naší tak řečené samosprávy. I některé pozdější projevy literární zůstaly vlastně dosud beze všeho z-
natelného ohlasu. Však právě proto jest tím nápadnější nepopíratelná skutečnost, že se už zhusta veřejně, v soukromých úsudcích pak již skoro běžně o výkonech samosprávy naší, zvláště pak obecní a okresní, mluví s pochvalami všelijak zakličkovanými, ba přímo s příhanou. Ti, kteří nespátřují kořen závad spolu v základní ideové konstrukci, dnes už v kul-
turních státech snad venkoncem opuštěné, shledávají hlavní příčinu ne-
úspěchů v nedostatku exekutivy a v obmezenosti kompetence, ač jest na příklad obor vlastní autonomie obecní (vlastní či přirozený obor působ-
nosti) u nás v přirovnání se vzory cizími opravdu rozsáhlý. Vesměs však se pocituje a projevuje, že nejsou naše autonomní svazky ani s úkol svůj v zákonech platných vymezený a z jejich ducha vyplývající.

V každém národě kulturně vyspělém, třeba ne počtem, jen když du-
ševní úrovní velikém, v každém, který se dovedl vymaniti z pout samo-
chvalné marnivosti, vyvolal by takový rozšířený rozpor úsudku o poslání nějaké důležité veřejné instituce a skutečném její působení snahu a také ihned opravdové kroky k odhalení pravých příčin. Sneseť národ takový pravdu o sobě, i když není lichotivá, odhalí ji sám, nečekaje škodolibého počínu jiných. Tak by mělo býti též u nás. Našlo by se snad u nás mužů dost, vzdělaných a pravdymilovných, kteří by na řadu otázek — správně, bez záłudných suggescí, s ryzím zřetelem k vyšetření objektivné pravdy sestavených — odpověděli podle svého poctivého přesvědčení, kde a proč jsou úspěchy, kde jsou a jakou mají příčinu nedostatky a chyby. Nelekejme se slova anketa, tohoto evropského názvu pro novověký pro-

středek sociální pitvy. Veliké pokroky britské v politice, správě veřejné i národním hospodářství vzaly často své východiště z pečlivých a bezohledných anket, pečlivých složením osobním, přípravou věcnou i provedením, bezohledných duchem pravdy. Už se také učíme na takových sebezpytných kolejích choditi a budeme choditi stále jistěji, čím širší bude náš obzor a čím silnější naše hrdost netajiti pravdu o sobě samých ani sobě, ani jiným.

Mluvě výslovně o aktivech i pasivech naší bilance samosprávních, tím již jsem projevil přesvědčení, že aktiv nebude scházeti, že bude možno poukázati také na výkony zdárné a platné. Bylo by arci nemalou chybou, kdyby se mělo vyšetření výsledků naší samosprávy obmeziti na obvyklé v památnících výpočty, kolik kilometrů silnic se pořídilo, kolik a jakých pěkných a velkých budov, byť i ne jen radnic a reprezentačních domů, se postavilo. Něco postavit na poplatnický groš náleží k nejlacinějším ze všech zásluh v životě veřejném a hrají-li taková udání v životopisech a nekrolozích našich napořád hlavní úlohu, svědčí to buď o skutečné chudosti zásluh oslavenců aneb neschopnosti oslavovatelů rozpoznati jiné zásluhy, ku kterým není nevyhnutelným pomocníkem zedník a tesař, skarlák a povozník. Silnice se musí stavět. Kdy jest jejich síť už úplnou? Ale dobrota správy silniční neměří se na kilometry, nýbrž dle toho, jestli síť správně, bez stranických zřetelů rozvržena, jestli stavba solidní a v mezích možnosti též levná, jestli udržování řádné a co do nákladů hospodárné. Také nemocnice, chudobince, vychovatelný a jiné ústavy se musí stavět; ale samy o sobě nejsou leč více nebo méně účelnými podklady pro určité výkony správy a teprv když tyto jsou v mezích daných možností nejedokonalejší a zároveň poměrně nejhospodárněji se pořizují, lze se jimi chlubit. I reprezentační budovy nebudtež bezvýjimečně vyloučeny. Kde se nákladem na ně nepřetěžuje poplatník, kde spolu jsou prostředky k podpoře umění a povznešení vkusu, jsou výkvětem blahobytu a svědectvím ušlechtilých jeho upotřebením; kde však se zřizují, anýž zatím zůstávají veliké mezery v plnění důležitých naléhavých úkolů sociálních, jsou jenom pozlacenými dokumenty obžalobními a jako takové budou pojímány soudem příštích dob.

Vábilasli nás tedy dosud při posudcích výkonů jednotlivých mužů samosprávních a při líčení působnosti jednotlivých samosprávných těles neb celých jejich skupin posléz uvedená stránka více než jakost správních výkonů a objem, v jakém plnily samosprávné orgány povinný neb fakultativní obor své působnosti, jest to jistě svědectvím, že ani sami nejevíme vždy smysl pro správná měřítká všeho posuzování správy ve-

řejné. A už proto musíme býti shovívavými naproti těm, jež posuzujeme. Vždyť se patrně nevžilo u nás ještě ani dost přesvědčení, že stupeň dokonalosti samosprávy závisí především na jakosti běžných jejích výkonů, ať si ony záleží v prostém upotřebení zákonů na konkrétní případy či spolu neb výhradně v nejúčelnějším opatření a použití jistých technických prostředků (v nejširším smyslu) pro určité úkoly, volnému uvažování poměrů zůstavené. Naprosto mylný jest předpoklad, že by samospráva za příčinou bezplatnosti výkonů byla lacinější, nežli správa zeměpanská. To jest zcela nepodstatným její kriteriem i podle idey v našem zákonodárství samém dosud základní. Běžít při této — vyjímajíc tak řečený obor přenešený, jen u místní obce rozsáhlý — o správní úkoly, jež pro svou povahu samu náleží v obor sebeurčení těch kterých územních svazků, obcí v užším i širším smyslu. Také v tom oboru jest potřebí mnohých výkonných sil odborných a rozličných zřízenců s ročními platy a jinými způsoby mzdy; i tam, kde volení orgánové nepožívají přímo stálých remunerací, potkáváme se s náhradami cestovného, dietami při komisích atd., z čehož po různu dovedou jednotlivci těžit. K tomu se pojí ony povážlivé rozpory mezi hospodárností in abstracto a zvláštními snahami třeba zcela nesobeckými, posloužití jistým místním účelům neb prospěchům určitých obyvatelských skupin. Tyto posléz řečené zřetele vítězí vají nad celkovými požadavky hospodárnosti a nad potřebou souměrnosti v postupu a rozměru ukojování místních a skupinových prospěchů, ba ony jsou hotovými zabíjaky finančního rozmyslu, zvláště když jsou poháněny tužbami po populárnosti u voličů. Bohužel pronikají všecku autonomii našich místních svazků od obce až k zemi samé, neboť jeden hřích táhne za sebou druhý a třetí. Otázky úhrad trudí míň než otázky výdajů. Nynější deficit zemský povstal velikou měrou z jisté lhotejnosti většiny sněmovní naproti možnostem úhrady, anať bez ohledu na ně povolovala výdaje, subvence, garancie výnosové, regulace platů, nežli vůbec měla nejmenší jistoty, odkud je uhradí. Sebe ráznější projevy nevole nad pouty, jež víží nám ruce v samosprávním finančním hospodářství, nejsou ještě žádnými úhradami.

I tak by již věcné prozkoumání čtyřicetiletých výsledků s hlediště jakosti výkonů a správy finanční poskytovalo nemálo vděčné látky k vyvození spolehlivějších úsudků nežli jsou šablonovitá velebení neb paušální hany.

Leč na tom není dosti!

Před námi leží knížka roku 1866 vydaná: »Rukojeť k poznání příslušnosti a činnosti zastupitelstva okresního, jakož i výborův a starostův

okresních«, sepsaná od Dr. Fr. L. Riegra, který nemnoho let před tím při projednávání říšského zákona obecního s takovým zápalem se ujal pojetí vyšších obcí — okresních, župních a krajských — do organizace samosprávy autonomní a byl vlastně až do smrti horlivým vyznavačem té ideje samosprávy, jež tvořila konstruktivný podklad obecního zákona z r. 1849 i pak zákona z r. 1862. V předmluvě, jež celým rozsahem na jiném místě tohoto časopisu jest otištěna, poukázal vzhledem k nově zavedené samosprávě na to, že »na všecken způsob dány tu osudy naše — naše blaho i neblaho — do vlastních rukou našich v míře od věků nebývalé; nám přísluší teď užítí práva svého zároveň moudře a statně.« I viděl v tom velikou důležitost, »že veškeré zvelebení mravního i tělesného blahobytu občanstva okresního, jeho vzdělání hospodářské i průmyslové, přední zájmy lidumilství a dobročinnosti, potřeby zdravotní atd. napříště svěřeny budou vlastenectví a moudrosti oněch mužův, jež občanstvo samo ku správě jich za nejschopnější uzná!« Ale on kromě těchto o sobě velecenných prospěchů očekával i výhody jiné, politické, národní i sociální. V prve řečeném směru měl ústav okresních zastupitelstev, jako všecka samospráva, »býti též pro život politický národu našemu školou, z nížto mnohý muž, rozšířiv v ní rozhled svůj politický, nabyv zkušenosti ve spravování věcí veřejných... bude moci vystoupiti na dějiště větší.« Ryze anglický to názor, třeba šlo o instituci v ideové podstatě od tehdejšího anglického selfgovernmentu odchylnou. Očekával, že pokročí »politické vychování lidu našeho v samostatnosti, důstojnosti a statečnosti občanské«, že pokročí »ona zralost politická, kteráž zná uvážiti cenu směrů a činů i mužů politických ne pouze dle hlučnosti slov, ale též dle výsledků jich pro blaho a skutečnou svobodu občanstva.« V národní příčině spatřoval v zavedení okresní samosprávy povznesení platnosti národa, zdokonalení mluvy politické i řečnictví veřejného, sociální prospěch pak hlavně v tom, že na půdě nových formací správy stavovská a třídní rozdrobenost se překlene.

Ejhle, hned zase závažné otázky pro anketu. Bylo by křivdou neuznati, že přispěla samospráva naše v mnohém směru opravdu jakémusi vzpružení a oživení politického života i všeho národního ruchu a že v tom měla zvláště okresní zastupitelstva svou účast. Stala se však samospráva naše vůbec politickou školou jen poněkud v tom ideálním ponětí slov Riegrových? Pak by se to nezbytně jevilo v nynější úrovni poselstev našich na radě říšské i sněmu, úrovni voličstva, shromáždění veřejných i jejich průběhu. Skutkem jest spíše opak. Politický život působil namnoze dost neblaze na život samosprávný. Vnesl do něho záhy třídní dle hesel stran

politických a ducha i formy jejich zápasů, z nichž zřetelce na muže »nej-
schopnější« ustoupily docela jiným. V tom ovzduší dostačí ke spasení
víra bez skutků, víra v dogmata stran bez skutků, jež obstojí také před
objektivními soudy. V tom ovzduší pak vykvétá teprv zhoubně onen
duch houfové odpovědnosti, v níž druh druhá kryje omluvou, že to a ono
nechtěl sám, že to chtěla většina, chtěli všickni, byť z jeho podnětu. Je to
obecné úskalí všech volených zastupitelstev. Kde před ním nechrání větší
přísnost obecných mravních názorů, rozplývají se politické karaktery jak
máslo na ohni. A to bylo pohřbívání epidemickou nemocí u nás. Lidé, kterým
lichotilo býti hodnostáři lokálními, měnili kabát svého politického creda
podle stříhu právě vládnoucího u rozhodujících místních skupin voličských.
Ale kde není charakterů politických, nemůže býti ani svědomité vážnosti
k povinnostem veřejného mandátu v zákonodárném sboru jako v zastupitel-
stvě samosprávním. Jak daleko jsme v tom směru u nás dospěli, správně:
upadli, nechtěl bych příliš povšechně vyslovit. Slabosti politického života
nemohou však býti bez vlivu na život samosprávný, proto také náprava
samosprávného s nápravou politicko-parlamentárního navzájem se podmi-
ňuje. A nepůjde to asi lehce; uvědomělé a neomrzelé práce celé generace
bude potřeba.

V jedné skutečnosti je neklamný symptóm nevalné vážnosti, kterou
máme sami k výkonům samosprávy. Při jiné příležitosti bylo již řečeno,
že při pojmu naší t. zv. samosprávy, obecní, okresní i zemské, stojí
mnohem více v popředí pojem autonomie územních korporací, nežli samo-
správy; více totiž názor o právu toho kterého územního svazku, obce
užší neb širší, na samostatnou správu jistých záležitostí jakožto jejich
vlastních, nežli názor o výkonu určitých úkolů veřejné správy vůbec
jakožto povinnosti veřejné skrze zástupce příslušného občanstva samého.
Od prvopočátku poskytuje naše samospráva obraz rozvětvené správy
úřednické, paralelní zeměpanské úřednické správě. Že by na úřednictvu
samosprávním obecně spočívalo jen právě vykonávání lehčích věcí běž-
ných, prostě není pravda. To všichni víme. Namnoze je nejen duševním
hyblem, ale přímo vládcem »samosprávy« její úřednictvo. Nebudíž uvedení
toho fakta pokládáno už samo o sobě za obžalobu. Nemáme v našich po-
měrech dost zámožných lidí, kteří by měli nejen duševní schopnost ale
i dost volného času, aby se oddali dostatečnou měrou funkcím svým v obci
a okresu. Proto jest silný přešín běžných výkonů na bedra úřednictva
samozřejmým důsledkem. Popatřme na větší obce, na okresy, na zemský
výbor. Všude větší menší úřednické sbory s určitým třídním vědomím.
Čím více zbývá funkcionářům voleným jen usnášení nebo aprobace úřad-

nických konceptů, tím bližší jest nebezpečí, že stane se ten výkon pouze formálním bez vlastní, povahou věci vlastně vyžadované duševní práce. Nebyla by nouze o zdrcující doklady, jak mnoho planých figurantů za takových poměrů zaujmouti může prestoly, s nichž se rozhoduje o důležitých veřejných zájmech obyvatelstva a jejich majetku. Nenášli nad to dost ducha pořádku a přesnosti, i sama kontrola majetkové správy jednotlivcům svěřené stane se prázdnou formálností s nebezpečnými následky. To vše trpíme ve své samosprávě už po celá desetiletí. Rázné vznachy nápravní potlačuje tu politické strannictví, tu různý ohled osobní; celkem se tím nejvíc podkopala vážnost samosprávy. Horší pak je ještě další moment. Je-li již naše samospráva z nemalé části jen zase zvláštním oborem správy úřednické, záleží její výsledky na přiměřeném stupni odbornosti, jako ve vší správě úřednické. Daleko nás budiž neuznati, že se v úřednictvu samosprávním opravdu vyvinuli a osvědčili výborní jednotlivci i celé sbory. Ale to bylo někdy jen náhodou, někdy jen zásluhou konkrétní organizace při jednotlivém samosprávním tělese. Zabezpečiti v mezích možných záruky dostatečné odbornosti pro celek, pro celý organismus autonomní samosprávy, dosud se nepodařilo, ač o to z počínů zemského výboru i jednotlivých poslanců byly pokusy. Ať byly příčiny jakékoliv, v tomto palčivém bodu jsou naše poměry přímo primitivní. Vynikající mužové z úřednictva samosprávného to znají a těžce nesou. Jaký vzor tu poskytuje Anglie. I v její moderní útvary samosprávné přivedlo postupné demokratisování jejich obsáhlou měrou ústrojí úřednické. Nic nevadilo Britům, v samosprávě staletě odchovaným, zavést přísný, pravidelný dozor inspekční se strany vyšších míst, na něž i disciplinární rozhodování samo přenešeno. My, kteří jsme se naučili obecně pohlížeti úkosem na všecken »byrokratismus«, dovedli jsme odolati i těm dobrým stránkám jeho, jako na př. péči o průkazy odbornosti. »To by byla pěkná autonomie, kdyby si obec X a zastupitelstvo Y nemohlo s nejšířší libovůlí vybrati koho chce bez ohledu na odborný průkaz nějaký, však se vpravil« — dá se snad za odpověď. Za všech poměrů to znamená nehledět na svůj úkol s vážností! Průkazy určitých vědomostí, doložené vysvědčeními, nejsou vždy vším. Ale nedostatek průkazů takových musí aspoň býti vyvážen jinými doklady. Od prvopočátku páchány tu zlé hříchy a páší se dosud. Nejzjevnější to doklad malé vážnosti pro věc na straně těch, jimž by měly zájmy samosprávy býti věci svatou, mají-li přesvědčení, že jest schopna a povolána k úkolům mnohem ještě rozsáhlejším a vyšším. A při tom všem jest postavení úřednictva samosprávného namnoze málo závidění hodné. Proti způsobům jeho závislosti jest tak řečená závislost úřednictva

státního někdy pravý med. A což teprv nezávislost právního názoru a věcného vyřizování! »Pánové« závislí na rozmarném vyšším pánu: veřejném mínění, »služebníci« závislí až i v samém duchu úřadování na všech proměnách politického větru, místních nadvlád a třeba i snah osobních. Tak důležitý živel v celém životě samosprávy musí býti postaven na zcela jiné podklady co do kvalifikace i co do nezávislosti úřední práce na osobních a jiných libovůlích i co do disciplinárního poměru. Sice bude samospráva autonomní pořád zřetelněji nižší formou veřejné správy. Vlastní její nevážnost k sobě samé to způsobí.

Co zde řečeno, není výronem utkvělého černohlídství, není také míněno tak, že by nebylo i třeba dost četných výjimek a že by vůbec nebylo při všem stínu i momentů světlých. Leč v stavu nynějším spočívá nebezpečí, že stínu bude ještě více, neboť nároky na veřejnou správu rostou s rozvojem poměrů, se stoupající jejich spletností, s váhou společenských potřeb. Musí přijíti chvíle, kde se soudně a spravedlivě zváží, kde co schází a čeho je potřebí, nedostatky i cesty nápravy. Podniknouti takový krok se vší velikou vážností dlužnou takovému předmětu bylo by jediným opravdu důstojným rozhodnutím z podnětu čtyřicetiletého trvání nynějšího autonomního zřízení obecního a okresního. I kdyby se při tom nehnilo jiným problémem, kdyby se celé vyšetření provedlo jen s hledištěm ducha a platných forem nynější tak řečené samosprávy! Ale nepochybně nebylo by ani možno vyhnouti se něčemu dalšímu, základním ideám samým. Byl by to veliký a krásný úkol pro sněm!

A proto opakuji všem, kteří myslí, že z podnětu čtyřicetiletého trvání zemského zřízení obecního a zákona o zastupitelstvech okresních nějakého projevu památního je potřebí: Nečekejte na výročí padesáté — ale jubileum neslavte! Učiňte něco lepšího než slavnost, při níž by pravda byla hostem nezvaným.

*

Předmluva dra. Fr. L. Riegra*)

k jeho spisku »Rukojeť k poznání příslušnosti a činnosti zastupitelstva okresního, jakož i výborův a starostův okresních«

(Praha, J. L. Kober 1866):

Již teda vstupuje do života zastupitelstvo okresní, ústav od nás dávno očekávaný a pro nás ve mnohém ohledu veledůležitý. Máť on býti národu

*) Poněvadž tuto předmluvu Riegrovu připojil Bráf k samostatnému vydání svého článku z Alétheie, otiskujeme ji zde rovněž.

našemu školou samosprávy, u předkův našich někdy tak živé a teprva v posledním století burokratickými, odjinud k nám přinešenými institucemi a všestranným poručnickováním z platnosti vytištěné a v zapomenutí upadlé; máť on býti též pro život politický národu našemu školou, z nížto mnohý muž rozšířív v ní rozhled svůj politický, nabyv zkušenosti ve spravování věcí veřejných, naučív se myšlenky své bez ostýchání jasně a spořádaně přednáseti a osvědčív se věhlasem a moudrostí ve věcech veřejných jakož i obětavostí vlasteneckou, rázností a poctivostí povahy, bude moci vystoupiti na dějiště větší, z něhož bude pak moci působiti dále na osudy celého národu našeho, ba celé říše rakouské.

Nechci se zde šířiti o tom, co sám pokládám při ústavě tomto za hlavní věc, totiž praktické provedení blahodějného, svobodě každého národu nejlépe sloužícího, ba nevyhnutelného principu samosprávy; vím zajisté, jak velice mnoho záleží na tom, že jméním a příspěvky občanstva okresního napotom již jen toto samo skrze důvěrníky své bude vládnouti, a že veškeré zvelebení mravního i tělesného blahobytu občanstva okresního, jeho vzdělání hospodářské a průmyslové, přední zájmy lidumilství a dobročinnosti, potřeby zdravotní atd. na příští svěřeny budou vlastenectví a moudrosti oněch mužův, jež občanstvo samo ku správě jich za nejschopnější uzná!

Vedle těchto mnohocenných prospěchův, jež očekávati můžeme z působení nové instituce této, jdou však zároveň i jiné výhody politické, národní a sociální. Politické vychování lidu našeho v samostatnosti, důstojnosti a statečnosti občanské pokročí zajisté velice činností zastupitelstva okresního, jakož i ona zralost politická, kteráž zná uvážiti cenu směrů a činů i mužů politických ne pouze dle hlučnosti slov, ale též dle výsledkův jich pro blaho a skutečnou svobodu občanstva. Národnost naše ode dávna ve veřejném životě tak odstrčená, nabude uvedením sněmíkův okresních nutně opět bývalé platnosti, a jazyk náš, zvláště co do mluvy politické a řečnictví veřejného, nemálo se vybrousí. Ne poslední váhy jsou zajisté prospěchy společenské: od té doby co národ náš pozbyval státoprávní platnosti a politické svobody i autonomie, stav se pouze materiálem vlády v rukou úředníkův, nastalo v něm rovnou měrou též rozdrobení a vzájemné odcizení se stavův jeho vespolek. Šlechtic namnoze takřka na čisto zapomněl, že náleží k národu českému a hledal chatrné zadostučinění pro etíždost svou ve výlučném — avšak ovšem též politicky bezmocném a tudíž i bezcenném — postavení. Průmyslník bera sobě vzory mistry i pomocníky z ciziny, též docela se odcizil národu, a nemoha vstoupiti do kruhů šlechtických, a nechtě se též déle přáteliti

s průmyslníky malými, tvořil s jinými sobě podobnými též malé o sobě postavené kruhy společenské; malý měšťan a rolník ač často stejnou prací se živící, předce ve spolek se nikde nestýkali a nezřídka velmi nevlídně, neli nepřátelsky proti sobě se stavějí; nikdež nebylo ušlechtilejšího života společenského, kdež by se byli mohli cítiti co členové téhož národu, co bratří téže rodiny; nikdež nebylo dějiště, kde by se byl muž cenil ne pouze dle stavu svého, ale též dle cnosti, moudrosti a schopnosti své, dle lidské ceny své. V zastupitelstvech okresních je nyní dána příležitost, aby se výtečníci všech stavů v každém okresu scházeli častěji k společné, obecnému dobrému věnované činnosti; zde mohou členové téhož rodu, věky a mnohým historickým neštěstím sobě odcizeni, opět sobě se přiblížiti, zde se ucítí a poznají opět za syny jednoho národu, zde se naučí sebe vespolek ceniti a milovati a snad i ve mnohé věci sobě na vzájem vyhověti.

Politické postavení našeho národu je zajisté velmi trudné a úkol jeho nad míru těžký; zdaliž můžeme doufati, že úkol ten provede, zůstane-li pořád v té rozdrobenosti stavův, v jaké žil posud? Já aspoň rozumím věcem tak, že křivdou a nátiskem věků rozházené oudy národu našeho opět srůstí musí v jeden celek, a že všickni stavové jeho opět touž jednou, stejnou láskou k rodu a vlasti přilhnouti musí, má-li národ náš dojíti vznesených cílů svých a postaviti se opět v řadu historických národů světa. Důležitým prostředkem k takovému scelení národu našeho a k všestrannému jeho povznesení může se nám státi zastupitelstvo okresní, budeme-li se ho ujímati celou silou a budeme-li ho užívatí duchem v pravdě vlasteneckým, spravedlivým, obětavým, občanským, svobodomyšlným a národním. Na všecken způsob aspoň dány tu osudy naše — naše blaho i neblaho — do vlastních rukou našich v míře od věků nebývalé; nám přísluší teď užití práva svého zároveň moudře i statně. Počátky bývají v každé věci těžké; ani zde nebudou snadné, ba bude i dosti takových, kteří si z poklesků zastupitelův rádi smích stropí a pak ochotně dokazovatí budou, že jsme pro autonomii ještě nedozráli; přál bych, aby krajané naši skvěle opak toho dokázali; spiskem tímto chtěl jsem jim k tomu přispěti, aby se s povinnostmi a právy svými snáze obeznámili a úřadování své správně sobě zavěsti mohli. Postačít on na mnoze za jednacím řádem — jelikož obsahuje k tomu cíli takřka vše, kromě oněch vůbec přijatých pravidel, dle nichž se řídí rokování a hlasování v každém sněmě neb sněmíku, a jež každý veřejného života zkušenější krom toho zná, nebo z jednacím řádu sněmovního snadno sobě sestaví. Snad že svým časem některá rada moje ukáže se neprospěšnou a nahradí se od jiných jinou

lepší; ale v celku a co do hlavní věci doufám, že aspoň na začátku ně-
kterým zastupitelstvím poslouží k prospěšnému a správnému početí čin-
nosti.

A tomu dím: »Na zdar.«

Dr. F. L. Rieger.

Nynější stav otázky o závazných společenstvech rolnických.

(Obzor Národohospodářský, Praha 1900, str. 105 a násl.)

I.

Mezi prvními projevy nové rakouské »Rady rolnické«, roku 1898 zří-
zené, náleželo usnesení valné schůze zemědělského odboru (květen 1899) do-
poručující vládě, aby znova předložila říšské radě osnovu zákona o po-
vinných odborných společenstvech rolnických a to v té podobě, v jaké po-
sláz, v XIII. zasedacím období, říšské radě byla podána, až právě na výjim-
ku jedinou, ale zásadní, kteráž jest hlavní příčinou přítomné úvahy*).

Ježto není našim úmyslem znova se obrátiti podrobnostmi různých
osnov, často již i v českém jazyku probraných, ani jejich osudy parlamen-
tárními, dostačíž připomenutí, že první předloha vládní (osnova Falken-
haynova), kterouž splněna přípověď trůnní řeči z 11. ledna 1891, byla po-
dána v říjnu 1893 (č. 710 příloh ke stenogr. prot. sněm. posl. XI. zased. obd.)
spolu s osnovou o zřizování statků rentových. Veliké rozpory názorové,
jež vzbudily obě ty obsahem souvislé předlohy, a to nemálo právě pro to
spojení, byly příčinou jich odvolání (1895) a předložení nové (27. února 1896
č. 1388 příloh). Na její podkladě provedeno projednání výborové a vydána
výborová zpráva v listopadě 1896 (ref. baron Rolsberg, č. 1596 týchže pří-
loh), kteráž však zůstala nevyřízena. S částečným zřetelem ke změnám od
výboru dotčeného navrženým následovaly pak roku 1897 — pokaždé po
uzavřeném zasedání rady říšské — předlohy dvě ve znění stejném. Ty však

*) Nakolik běží o stránku zákonodárné příslušnosti — kteráž arci
prvotně tvořila jeden ze závažných bodů sporných, zde však vůbec nemá býti
rozbírána — byl dotčený návrh Rolnické rady spolu odůvodněn tím, že osnova
v poslední své podobě (Přílohy ke stenograf. prot. sněm. posl. XIII. období č. 162),
jako již podobně osnova vládní i výborová z r. 1896, má ráz t. zv. zákona
rámcového a jako takový jest dílem kompromisu mezi obhájci říšské a
zemské příslušnosti zákonodárné ve věci této. Ostatně i někteří z českých zastanců
příslušnosti zemské a tuším i spolupodavatelé osnovy zemského zákona na sněmu
českém (v lednu 1896) byli členy zemědělského výboru sněmovny poslanecké, který
v listopadu r. 1896 svou zprávu s osnovou předložil, a také oni jí neodpřeli zásad-
ního souhlasu, aniž podali votum minoritní v jediné toliko podrobnosti.